Konačno rješenje: evolucija nacističke židovske politike

Zimprich, Erika

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:857124

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
UNIVERSITY OF ZAGREB
CENTER FOR CROATIAN STUDIES

Repository / Repozitorij:

Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies

zir.nsk.hr

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

HRVATSKI STUDIJI

Erika Zimprich

KONAČNO RJEŠENJE: EVOLUCIJA NACISTIČKE ŽIDOVSKE POLITIKE

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, rujan 2018.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

HRVATSKI STUDIJI

ODSJEK ZA POVIJEST

DIPLOMSKI RAD

KONAČNO RJEŠENJE: EVOLUCIJA NACISTIČKE ŽIDOVSKE POLITIKE

Studentica: Erika Zimprich

Mentor: prof. dr. sc. Miroslav Bertoša

Zagreb, rujan 2018.

Zahvale

Veliku zahvalnost u prvom redu dugujem svojim roditeljima koji su bili uz mene u sretnim i teškim trenucima kroz cijelo moje školovanje. Njihova ljubav i podrška dali su mi snagu kad je više nisam imala i uvijek su me vraćali na pravi put.

Cijeloj mojoj obitelji veliko HVALA što ste uvijek bili tu za mene.

Studentske dane uvijek ću pamtiti zbog Ivone i Marije, cure hvala vam za najbolje prijateljstvo koje smo stekle na fakultetu, a trajat će cijeli život.

Mia i Vedran vama posebno hvala za najveću podršku na svijetu.

Hvala mom mentoru prof. dr. sc. Miroslavu Bertoši na ukazanoj prilici, strpljenju i podršci kroz izradu ovog diplomskog rada.

Ovaj rad je posvećen svima Vama.

Sadržaj

Sažetak 3

Abstract 4

1. UVOD 5

1.1. Predmet rada 5

1.2. Ciljevi rada 6

1.3. Znanstveno–istraživačke metode 7

1.4. Pregled literature 7

1.5. Struktura rada 8

2. EVOLUCIJA KONAČNOG RJEŠENJA 10

2.1. Konferencija u Wannseeu 11

2.2. Adolf Eichmann 13

2.3. Ostali sudionici Konferencije u Wannseeu 17

3. DEPORTACIJE I SAVEZNICI 20

3.1. Organizacija i odlazak 21

3.2. Zloglasni eksperimenti nad Židovima 23

3.3. Svjesnost o Holokaustu 26

4. POSLJEDICE 29

4.1. Nezainteresiranost država Saveznica 29

4.2. Mračni um Adolfa Hitlera 30

4.3. Adolf Eichmann i pomoćnici 32

5. ZAKLJUČAK 34

6. POPIS LITERATURE 37

6.1. Popis knjiga 37

6.2. Popis internetskih izvora 37

Sažetak

Drugi svjetski rat je ostavio neizbrisiv trag u cijelom svijetu. Milijunske žrtve i genocid nad jako velikim brojem Židova i ostalim ljudima koje je njemačko vodstvo smatralo nepodobnima, zauvijek će se pamtiti. Kako je uopće moguće da su se tako stravični zločini događali pred očima država Saveznica u tzv. „totalnom ratu“, bit će prikazano u ovom diplomskom radu.

Od samog početka Drugog svjetskog rata bilo je jasno da Adolf Hitler ima svoju viziju Njemačke države – države u kojoj ima mjesta samo za najpodobnije građane, one koji su zadovoljavali viziju samog Hitlera i ljudi kojima se on okružio. Fokus ovog rada stavljen je na Konačno rješenje – nacistički plan da se uništi cjelokupna populacija Židova u Europi za vrijeme Drugog svjetskog rata. Nadalje, rad će prikazati koje su sve odluke utjecale na razvoj i donošenje Konačnog rješenja koje je rezultiralo holokaustom i masovnim pogubljenjem nestvarno velikog broja ljudi.

Kada je Adolf Hitler postao njemački kancelar 1933. godine, polako je stjecao utjecaj i moć zbog kojih je stekao mogućnost za usvajanjem svojih anti-semitskih uvjerenja. Tako je prvo pokrenuo raseljavanje Židova unutar Njemačke na za njih predviđena mjesta, seleći ih iz vlastitih domova, sela i gradova u kojima su živjeli cijeli svoj život. Već je 1938. godine uspio u raseljavanju Židova i oduzimanju njihove imovine, lišio ih je karijera i svih ljudskih prava. Iduće 1939. godine donesen je dokument koji nalaže svim Židovima u tada već osvojenom dijelu Poljske, da se presele u tzv. geta gdje su živjeli u nehumanim uvjetima, a jako velik broj je umro od izgladnjivanja.

Koliko god su Židovi bili lišeni svojih temeljnih ljudskih prava u prvim godinama rata, službeno nije postojao dokument u kojem bi bilo propisano istrjebljenje židovskog naroda u potpunosti. Nakon njemačkog napada na Sovjetski Savez 1941. godine, počela su masovna ubojstva Židova na sovjetskom teritoriju. Reinhard Heydrich dobio je zadatak da napiše dokument koji bi sadržavao sve stavke za rješenje židovskog pitanja kako u Europi tako i u svim dijelovima svijeta pod njemačkom vlasti. Što je to značilo za svijet i kako je moguće da se tako nešto dogodilo ne tako davno, saznat ćete u nastavku ovog rada.

Ključne riječi: Konačno riješenje, Židovi, holokaust, Drugi svjetski rat

Abstract

The Second World War has left an indelible mark in the whole world. The millions of victims and the genocide of a large number of Jews and other people considered by the German leadership as inadequate, will forever be remembered. How is it possible that such horrific crimes occurred in front of the eyes of the Allies in the so-called „total war“, it will be shown in this master thesis.

From the very beginning of the Second World War, it was clear that Adolf Hitler had a vision of the German state in which it had places only for the most adequate citizens, those who met the vision of Hitler himself and the people around him. The focus of this paper was put to the Final Solution - a Nazi plan to destroy the entire Jewish population in Europe during World War II. Furthermore, the paper will show which decisions have influenced the development and adoption of the Final Solution that resulted in the Holocaust and the mass executions of an unbelievably large number of people.

When Adolf Hitler became the German Chancellor in 1933, the influence and power he gained helped his plans to spread his anti-Semitic beliefs between his supporters. Thus, he first initiated the displacement of the Jews within Germany on the foreseen places, to move them from their own homes, villages and cities in which they lived their whole lives. In 1938 he succeeded in displacing the Jews and seizing their assets, depriving them of their careers and fundamental human rights. Next, in 1939, a document was issued that ordered all Jews in German occupied part of Poland to move to the so-called ghettoes where they lived in inhumane conditions, and where a very large number died of starvation.

As long as the Jews were deprived of their fundamental human rights during the first years of the war, there was no official document in which the annihilation of the Jewish people would be strictly prescribed. After the German attack on the Soviet Union in 1941, mass murders of Jews began on the Soviet territory. Reinhard Heydrich was given the task of writing a document containing all the items to solve the Jewish question in both Europe and all parts of the world under German rule. What this meant to the world and how this might have happened not so long ago, you will find out in this paper.

Key words: Final solution, Jews, Holocaust, World War II

1. UVOD

Kao što naziv teme govori, u ovom diplomskom radu će ponajviše riječi biti o Konačnom rješenju i događajima koji su mu prethodili, ali isto tako obuhvatit će i posljedice tog dokumenta. Dokumenta koji je svojim sadržajem i načinom provedbe po mišljenju autora jedan od najstravičnijih odluka u suvremenoj povijesti.

Nakon donesene odluke o ubojstvu milijunskog broja ljudi, počelo je najveće masovno ubojstvo u povijesti. Adolf Hitler iskonski je mrzio sve Židove. Od njegovog pohoda na vlast jasno je isticao kako su za svaki neuspjeh Njemačke krivi Židovi. Čim je postao kancelar 1933. godine počeo je oduzimati osnovna životna prava Židovima, a to je u tom ranom razdoblju Hitlerove vlasti rezultiralo njihovim velikim egzilom. U njemačkim gradovima jasno se isticala mržnja prema Židovima te su svuda bili izvješeni slogani koji govore protiv njih. Osim slogana, prema njima se sve češće počelo upotrebljavati nasilje, ponajviše nakon Njemačke invazije na Poljsku u listopadu 1939. godine. Od te kobne 1939. godine događali su se mnogobrojni zločini, ali ovaj rad se posebice fokusira na stravične stvari koje su se događale Židovima u vrijeme Drugog svjetskog rata i na dokument koji je zapečatio sudbinu milijunskom broju Židova – Konačno rješenje. Autoru ovog rada nikada nije bilo jasno kako su se takvi zločini mogli događati pred budnim očima država Saveznika, a to je rezultiralo odabirom ove teme diplomskog rada.

1.1. Predmet rada

Kako Martin Gilbert (1990: 17-18) objašnjava u svojoj knjizi Adolf Hitler je otvoreno pisao i govorio protiv Židova, sve od Prvog svjetskog rata pa do početka Drugog. U svojoj knjizi „Mein Kampf“, kao i u svojim govorima, Židove je opisivao kao parazite, bacile i vampire koji sišu krv svih nacija i kvare sve što je plemenito i zdravo u „Arijskom“ i njemačkom načinu života. U toj istoj knjizi Hitler je kazao da su za poraz Njemačke u Prvom svjetskom ratu krivi „marksistički vođe“ i izjavio je kako bi, da je na samom početku rata pogubljeno 12-15 tisuća Židova, oni opravdali smrt milijuna poginulih na bojištu. Isto tako je vjerovao kako bi, da je ubijeno toliko Židova u prikladno vrijeme, vjerojatno spasili živote milijuna drugih prikladnih ljudi koji bi bili od vrijednosti Njemačkoj u budućnosti.

Čim je Hitler započeo s preuzimanjem vlasti 1933. godine, počeo je oduzimati prava Njemačkim Židovima. I to ne bilo kakva prava, već osnovna prava na državljanstvo. Brutalan režim prema Židovima prisilio je preko 250 000 – polovicu Židova u Njemačkoj, na egzil. U skoro svakom njemačkom gradu bili su izvješeni slogani poput: „Židovi su naša nesreća“, „Židovi ovdje nisu poželjni“, „Neka Juda nestane“. Osim toga, Židovi su bili izloženi otvorenom nasilju koje je kulminiralo u studenom 1938. godine, a rezultiralo je uništenjem stotinu sinagoga (prema: Gilbert, 1990: 18).

Tog 9. studenog Europa i svijet šutke su promatrali početak svog kraja i sumrak civilizacije. Opljačkani su židovski domovi trgovine, gradovi i sela, dok su jurišnici SA odreda i građani lojalni režimu uništavali zgrade ostavljajući iza sebe ulice prekrivene komadićima slomljenih prozora — odakle i porijeklo naziva "Kristallnacht" ili Kristalna noć. Toga je dana ubijen 91 Židov, a 30.000 muškaraca - četvrtina svih židovskih muškaraca u Njemačkoj - odvedena je u koncentracijske logore gdje ih je više od tisuću pritom umrlo. Opljačkano je 1.668 sinagoga, a 267 ih je zapaljeno. Samo u Beču je uništeno 95 vjerskih objekata i molitvenih domova[1]. Nakon toga, u siječnju 1939. godine, šest godina nakon što su Nacisti došli na vlast, Hitler je javno izjavio kako u ratu rezultat neće biti boljševizacija zemlje i k tome pobjeda Židovstva, već anihilacija Židovske rase u Europi (prema: Gilbert, 1990:18).

Istraživanje ove teme autoru su omogućila brojna djela uglavnom stranih autora, a djela na hrvatskom jeziku nije bilo u toliko velikom broju. Mnogi povjesničari gledaju na ovaj dio povijesti kao na nešto najstrašnije što se ikad dogodilo čovječanstvu, a autor ovog rada smatra da je to jedan od glavnih razloga zašto se odjeljuju od proučavanja tog razdoblja. U strahu da otkriju sve mračne strane nacističkog režima. Sve to je rezultiralo ovim radom, a sa svrhom predstavljanja Konačnog rješenja židovskog pitanja kao ključnog dokumenta u pogubljenju Židova tijekom Drugog svjetskog rata.

1.2. Ciljevi rada

Kao što je spomenuto u uvodu te u predmetu ovog rada, glavni fokus je stavljen na tzv. Konačno rješenje židovskog pitanja. Naglasak je stavljen upravo na taj dokument jer autor

[1]Prema: Capan, I. (2016.) „Sjećanje na Kristalnu noć (9.studenoga 1938)”, https://www.ngbuntovnici.hr/index.php/separatum-votum/gaudeamus/1315-sjecanje-na-kristalnu-noc-9-studenoga-1938, stranica posjećena 8. kolovoza 2018.

rada želi saznati jesu li Saveznici mogli sprječiti donošenje tog dokumenta i samim time stati na kraj masovnim ubojstvima prije samog početka njihovih izvršavanja. Glavna zadaća ovog rada je kroz korištenje opsežne literature, kako stranih, tako i domaćih autora, dati odgovor na tri pitanja: *Jesu li Saveznici mogli spriječiti Konferenciju u Wannsee-ju i samim time stati na kraj Konačnom rješenju? Koje su sve odluke dovele do formiranja rješenja koje je rezultiralo Holokaustom? Kako je Adolf Eichmann utjecao na Konačno rješenje i samo Židovsko pitanje i tko je sve osim njega bio uključen u donošenje istog?* Odgovorima na ova pitanja čitatelj će dobiti jasni uvid u najmračnije razdoblje naše povijesti.

1.3. Znanstveno–istraživačke metode

U radu je za potrebe traženja odgovora na već navedena pitanja korištena *Desk* metoda analize dostupne literature. Korištena literatura uglavnom je pisana na engleskom jeziku te nešto manje na hrvatskom jeziku. Korištena su djela brojnih autora čije su knjige ili znanstveni članci usko vezani uz samo Konačno rješenje i odnos Nacista prema Židovima, kao i autora kod kojih je iskorišten samo neki manji dio koji je pomogao u oblikovanju vlastitih misli i zaključaka autora ovog rada.

1.4. Pregled literature

Holokaust je bio i još uvijek je najmračnije razdoblje u povijesti smatra autor ovog rada. Milijunske žrtve i Konačno rješenje dva su najveća razloga zbog kojih je nastao ovaj diplomski rad. Nekoliko autora pomoglo je oblikovati sam rad, a njihovi zaključci vezani uz Konačno rješenje i reakcije država Saveznika na izvršeni genocid nad židovskim stanovništvom, pomogli su autoru ovog rada u formiranju vlastitog zaključka.

U današnje vrijeme literatura koja proučava Holokaust, židovsko pitanje i položaj u Drugom svjetskom ratu uistinu je dostupna i mnogobrojna. No, isto tako, zbog širine same teme bilo je teško naći literaturu koja se bavi specifično proučavanjem Konačnog rješenja i samog njegovog nastanka, te osobama koje su bile glavne u formiranju istog.

Knjiga *Auschwitz and the Allies: a devastating account of how the Allies responded to the news of Hitler's mass murder*, Martina Gilberta, uvelike je pomogla u pisanju ovog rada. Gilbert u toj knjizi spominje jako puno činjenica od Hitlerovog preuzimanja vlasti pa sve do trenutka kad su države Saveznika otkrile logore smrti, s naglaskom na Auschwitz kao najgori od svih. U navedenoj knjizi autor spominje jako puno činjenica iz perioda Drugog svjetskog rata i pokušava prikazati kakvu su ulogu imale države Saveznice u samom odvijanju

događaja koji su zauvijek promijenili našu povijest. Isto tako, iz knjige se može zaključiti kako su države Saveznice imale saznanja o strahovitim događajima koji su zadesili Židove u Europi, a po tom pitanju nisu ništa poduzimale do samog kraja rata. Gilbert je iznio jako puno informacija koje su iskorištene u ovom radu.

Isto tako, Ian Kershaw je napisao nekoliko knjiga koje su iskorištene u ovom radu: *Fateful Choices: ten decisions that changed the world 1940-1941, Hitler 1936-1945: Nemesis, To Hell and Back: Europe 1914-1949, Hitler, The Germans, and The Final Solution.* Kershaw je povjesničar koji se ponajviše fokusirao na proučavanje Njemačke u 20. stoljeću. U ove tri knjige pisao je kako od najosnovnijih stvari – koje su ključni trenuci Drugog svjetskog rata, pa do detaljnog objašnjavanja Hitlera i njegovog uspona u Njemačkoj, kao i iscrpno istraživanje Holokausta koji se dogodio u našoj ne tako dalekoj povijesti.

Nadalje, korištene su knjige i brojnih drugih autora poput Erica Ehrenreicha, Bernarda J. Bergena, Christophera R. Browninga, Davida Cesaranija i nekolicine drugih. Svi oni su proučavali istu tematiku i razdoblje u povijesti, ali njihova djela su sve samo ne jednaka. Svatko od njih fokusirao se na drugačije stvari i činjenice, a čitatelji će to najbolje moći pročitati u nastavku ovog rada. Uz sve navedene, korištena su i dijela drugih autora, a potpuni popis literature nalazi se u posljednjem poglavlju ovog rada.

1.5. Struktura rada

Ovaj rad podijeljen je na 6 poglavlja s nekoliko potpoglavlja. U njima se nalaze informacije vezane uz najmračnije razdoblje ljudske povijesti. Informacije o osobama odgovornim za donošenje Konačnog rješenje, kao i za provedbu istog.

Prvo, ujedno i uvodno poglavlje, sadržava informacije poput teme i predmeta rada, ciljeva i istraživačkih pitanja kao i znanstveno-istraživačke metode korištene u ovom radu. Isto tako, naveden je i okvirni popis korištene literature kao i struktura rada kako bi čitatelj mogao predočiti o čemu će biti riječi u nastavku rada.

Drugo poglavlje je nazvano „Evolucija konačnog rješenja“, a u njemu je fokus stavljen na samo donošenje tog dokumenta, na sudionike Konferencije u Wannseeu te na Adolfa Eichmanna, jednog od najodgovornijih osoba za provedbu samog Konačnog rješenja. To poglavlje je ujedno podijeljeno na tri potpoglavlja koja detaljnije objašnjavaju ove do sad navedene stavke.

Treće poglavlje „Deportacije i saveznici“ sadrži mnogobrojne informacije o samim deportacijama Židova i o tome kako su Saveznici reagirali, odnosno nisu reagirali. U nastavku tog poglavlja slijede tri potpoglavlja, a naglasak je stavljen na same deportacije u logore, eksperimente nad jadnim Židovima i na kraju svjesnost ljudi onog vremena na počinjene zločine.

Nakon trećeg poglavlja, autor ovog rada je postavio tri pitanja na koja je pokušao dati odgovor. Pitanja glase: *Jesu li Saveznici mogli spriječiti Konferenciju u Wannsee-ju i samim time stati na kraj Konačnom rješenju? Koje su sve odluke dovele do formiranja rješenja koje je rezultiralo Holokaustom? Kako je Adolf Eichmann utjecao na Konačno rješenje i samo Židovsko pitanje i tko je sve osim njega bio uključen u donošenje istog?* U tom poglavlju uglavnom prevladava mišljenje autora rada, uz poneki stav drugih autora. Sve to navedeno je uvelike pomoglo autoru rada u formiranju vlastitog zaključka.

Zaključak je svojevrsni komentar autora na sve navedeno u ovom diplomskom radu, te je istaknuto sve do tad navedeno. Pažnja je pridodana na problematiku u proučavanju ove teme te je ostavljen prostor za buduća istraživanja. Šesto poglavlje posvećeno je popisu korištene literature bez koje ovaj rad ne bi bilo izvedivo za napisati.

2. EVOLUCIJA KONAČNOG RJEŠENJA

U ovom će poglavlju biti prikazano kako je došlo do donošenja tzv. Konačnog rješenja. Dokumenta koji je za posljedicu imao ubojstvo nekoliko milijuna ljudi samo zato što su nacisti imali svoju viziju rasnog suvereniteta nadmoćnijeg od svih ostalih. Svi ljudi na svijetu su čuli za Adolfa Hitlera i znaju za kakve je sve zločine kriv i odgovoran. No, mali broj ljudi zna za osobe kojima se Hitler okružio i koje su podjednako odgovorne za stravične događaje Drugog svjetskog rata.

Unutar prvih nekoliko tjedana kako su Nijemci izvršili invaziju na Poljsku, 1. listopada 1939. godine, stotine Židova su bile ubijane na ulicama nekoliko gradova, a još su tisuće bile divljački isprebijane kroz cijelu Poljsku koja je sada bila pod njemačkom okupacijom. Provaljivalo se u židovske dućane, pretresali su im domove, a sinagoge su bile uništene od strane SS[2]-a, tj. zaštitnog odjela Reicha. No, još je gora sudbina čekala dva milijuna poljskih Židova, koji su sada bili pod njemačkom kontrolom (prema: Gilbert, 1990:18).

Martin Gilbert (1990: 18-19) je u svojoj knjizi dao primjer iz časopisa The Times. Dana 16. prosinca 1939. godine, objavljen je članak s naslovom: „Kamena cesta ka istrebljenju“. U tom članku pisali su o tome kako su Nijemci planirali svojevrsnu državu u državi za sve Židove. Planirali su tamo smjestiti preko milijun Židova, a sve njih bi doveli iz država pod svojom vlašću: svih 180 000 Židova koji su još živjeli u Njemačkoj, 65 000 iz Austrije, 75 000 iz Češkog protektorata i svih 450 000 Židova iz Zapadne Poljske, koja je sada postala dio Njemačke. K tome treba pribrojati još oko milijun i pol Židova iz Poljske koji će biti protjerani iz svojih domova i poslani u to „specijalno“ područje. U The Timesu je pisalo kako je jasno da je glavni cilj istrebljenje, a ne stvaranje životnog prostora za sve Židove. Isto tako, u tom je članku bilo navedeno da se to područje nalazi negdje oko Lublina, te je bila dodana i mapa tog prostora. No, pisalo je i kako je taj cijeli program nastao samo u glavama Nacista, ali da je nemoguće te zamisli provesti u djelo.

No, dana 12. prosinca 1941. godine, dan nakon što je Njemačka objavila rat Sjedinjenim Američkim Državama, Hitler se obratio vođama stranke u Kancelariji Reicha u Berlinu. Nakon započetog rata, Hitler se okrenuo pitanju Židova. Njegov ministar propagande, Joseph Goebbels izjavio je kako je po pitanju Židova Führer odlučan da napravi glatko čišćenje.

[2] SS – Shutzstaffel (zaštitni odjel) na čelu s Heinrichom Himmlerom

Tako je Hitler rekao da ako ikada dođe do još jednog svjetskog rata, Židovi će doživjeti svoje istrjebljenje (prema: Kershaw, 2007: 467).

Do tog prosinca 1941. godine, Hitler je kazao kako se Židovi igraju vlastitim životima već posljednjih 6 mjeseci. Preko cijelog ljeta, još od invazije Sovjetskog saveza 22. lipnja, njemački su odredi za ubijanje smaknuli na desetke tisuća Židova. Jedna od četiri operativne grupe je djelovajući kroz Baltik poubijala precizno izračunato 229 052 Židova do kraja 1941. godine. To je bila najranija faza genocida. No, do jeseni se genocid proširio iznad okupiranih dijelova Sovjetskog saveza i brzo je ulazio u drugu – širu i sveobuhvatljiviju fazu. Glavni cilj je bio istrjebljenje svih Židova koji su dopali pod Njemačku vlast – tzv. „Konačno rješenje židovskog pitanja“ (prema: Kershaw, 2007: 467-468).

Adolf Hitler bio je svjestan veze između rata za kojeg je znao da dolazi i uništenja europskog židovstva, vrlo brzo je nakon njegovog uspona na vlast ta veza počela poprimati konkretan oblik (prema: Kershaw, 1998: 449).

2.1. Konferencija u Wannseeu

David Cesarani (2016: 502) piše kako je dana 29. studenog 1941. godine, Reinhard Heydrich pozvao brojne članove i predstavnike nacističke stranke na sastanak vezan uz rješenje židovskog pitanja. Svi sudionici bili su pozvani kako bi usuglasili svoje poglede na navedeno pitanje. Zahtjev za sudjelovanjem odnosio se na prilike stvorene transportom Židova Reicha i Židova u njemačkim protektoratima od sredine listopada. Susret se trebao dogoditi 9. studenog, ali objava rata Amerikancima je odgodila susret na 20. siječnja 1942. godine. Susret se trebao održati u Wannseeu 56/58, lijepoj vili pokraj jezera u blizini Berlina.

Na tom sastanku Heydrich je opravdavao razloge zbog kojih se Židovi moraju iseliti što dalje od granica Reicha, istaknuo je brojku od 530 000 Židova koji su legalno napustili Njemačku, Austriju i Protektorat. No, kako traje rat postupno je iseljavanje Židova preraslo u prisiljenu emigraciju. Emigraciju što dalje na istok, najdalje moguće rješenje, a sve to s autorizacijom Adolfa Hitlera (prema: Cesarani, 2016: 503).

Nadalje, Cesarani (2016: 504) piše kako bi se Konačno rješenje primijenilo na 11 milijuna Židova u državama koje su spadale u dvije kategorije. Prva kategorija - Njemačka i države Osovine kao i teritoriji koje su te države okupirale. Druga kategorija - Engleska, neosvojeni dijelovi Sovjetskog saveza, neutralne države uključujući Švedsku, Švicarsku, Tursku, Španjolsku, Portugal i Irsku. Heydrich je isto tako spomenuo države koje će raditi

probleme vezane uz deportacije židovskog stanovništva, posebice Madžarska i Rumunjska. Nadalje, pričao je kako će Židovi biti iskorišteni za rad na Istoku, te će biti okupljeni u velike radne kampove i da će biti spolno odvojeni i bit će uključeni u izgradnju cesta. Kako se cesta bude radila tako će i oni ići sve više na istok. U tom procesu će svi osim onih najsposobnijih proći kroz „prirodnu redukciju“, a ostatak će biti podvrgnut „posebnom tretmanu“.

Heydrich je krenuo s iznošenjem detalja. Židovi bi prvo u grupama bili slani u prijelazna geta, a nakon toga dalje prema istoku. Isto tako, predložio je da Židove starije od 65 godina i one s jakim ozljedama pošalju u geto za starije u Theresienstadtu. No, ništa od toga neće biti izvedivo dok se ne smiri vojna situacija i dok se ne organiziraju prikladni dogovori u državama pod njemačkom okupacijom. Heydrich je zatim preskočio sve probleme koji bi se mogli pojaviti u Reichu i izjavio je kako će se za konačno rješenje u području okupiranom od strane Njemačke pobrinuti Obavještajna služba Nacionalne socijalističke njemačke radničke stranke i zaštitnog odjela Reicha (prema: Cesarani, 2016: 504-505).

U nastavku je Heydrich govorio o kategorizaciji “mješovitih” i njihovoj sudbini. Tako je spomenuo Židove u mješovitim brakovima, kao i “mješovite” i njihovu djecu. Polu-židovi koji su bili oženjeni za Nijemce i koji su imali djecu od iznimne važnosti za Reich, bili bi izuzeti evakuacije, ali su morali proći kroz sterilizaciju. Kada bi odbili, bili bi evakuirani (prema: Cesarani, 2016: 505).

Zapisnik sa sastanka je vodio Adolf Eichmann. Heydrich je dobio punomoć od Hermanna Göringa kao „povjerenika za četverogodišnji plan“ 31. srpnja 1941. godine. On je samim time trebao poduzeti sve potrebne pripreme za sveukupno rješenje židovskog pitanja na europskom teritoriju pod njemačkom vlašću. Samim time je i Eichmannova pozicija znatno ojačala. On je mogao isključiti sva prava i utjecaj drugih ministarstava i institucija (prema: Knopp, 2011: 53).

„Pape trećeg Reicha“, kako je Eichmann zvao osam državnih tajnika, šest stručnjaka za sigurnost i red i jednog načelnika odjela u ministarstvu, otvoreno su govorili o zločinima koji su se vodili protiv Židova. „Konačno rješenje židovskog pitanja“ se tek nakon Konferencije u Wannseeu kao pojam nalazi i u Eichmannovim naredbama. Na kraju siječnja 1942. godine dao je do znanja svim policijskim upravama u Starom Reichu kao i svim Središnjim uredima, da su najnovije deportacije početak konačnog rješenja židovskog pitanja u Starom Reichu, Austriji, Protektoratu Češka i Moravska. Time su postavljeni temelji masovnim pogubljenjima (prema: Knopp, 2011: 55).

2.2. Adolf Eichmann

Adolf Eichmann, voditelj Središnjeg ureda za iseljavanje Židova, u Glavnom stožeru državne sigurnosti (RSHA), tzv. birokrat smrti, vječito poslušan i fanatičan. Odgovoran je za smrt milijuna ljudi, a sve to sjedeći za pisaćim stolom i stavljajući svoj potpis na dokumente koji su bili odgovorni za smrt jako velikog broja židovskog stanovništva (prema: Knopp, 2011: 32).

Kako piše Guido Knopp (2011: 33) sam Eichmann sebe je vidio kao veoma poslušnog SS-ovca (člana zaštitnog odjela Reicha), koji se držao zakletve dane SS-u i uvijek je vršio svoju dužnost kad bi se to od njega očekivalo. On je svim silama nastojao ostvariti plan Adolfa Hitlera – istrebljenje Židova u Europi, kao da mu je to bio jedini zadatak u cijelom životu. Nedugo prije same kapitulacije Njemačke, on je kao glavni zaduženi za vlakove smrti koji su vozili u Auschwitz i Treblinku činio sve što je bilo u njegovoj moći kako bi svaki pojedini vlak mogao deportirati svoje žrtve. Htio je uništiti sve Židove brzo i temeljito. I godine 1945. bio je jako ponosan na svoje strašno djelo.

Nadalje, čežnja Adolfa Eichmanna za društvenim priznanjem, zajedništvom i karijerom navela ga da postane član SS-a i NSDAP-a. Hitlerova stranka mu je pružila priliku da krene od početka, da napreduje i postigne nešto veliko. U Njemačkoj je 1914. godine bilo 503 000 Židova, a oni su činili svega 0,76% ukupnog njemačkog stanovništva. Eichmann ih je kasnije sve poslao u smrt. Godine 1934. uspješno se prijavio u obavještajnu službu SS-a – Službu sigurnosti (SD) (prema: Knopp, 2011: 35).

No, kada se priključio u Službu sigurnosti Reicha dodijeljen mu je zadatak da bude ispomoć u Odjelu za masonstvo. Tamo se dosađivao pet mjeseci, a iza toga njegova je karijera doživjela uzlet. Mladi je Eichmann prebačen u Odjel za iseljavanje Židova i on se jako brzo upoznao s novim radnim mjestom. Od tog trenutka sve misli su mu bile usmjerene na političko rješenje židovskog pitanja, odnosno progona svih Židova iz Njemačke. Držao je brojna izlaganja na tu temu i vrlo je brzo shvatio da može jako brzo napredovati u SD-u kao stručnjak za židovsko pitanje (prema: Knopp, 2011: 36).

Godine 1938. kad je Hitler priključio Austriju Njemačkoj, Eichmannova je karijera dobila novi zamah. Poslali su ga u Beč da svim silama organizira iseljavanje Židova. Dana 18. ožujka 1938. godine policija i SS su upali u zgradu Izraelske kulturne zajednice, a među prvima je stajao Adolf Eichmann. Svi dokumenti su bili zaplijenjeni, a vodeći židovski

dužnosnici uhićeni. Od sada je Eichmannova riječ odlučivala o tome koga se šalje u koncentracijski logor, te je konačno došao do pozicije na kojoj ima moć nad ljudima. Na tisuće Židova je u strahu za život pobjeglo u inozemstvo. No, Eichmannu se sve to odvijalo presporo te je otvorio Središnji ured za iseljavanje Židova. Tko je htio pobjeći, u Središnjem je uredu dobivao papire koji su stajali cijelo bogatstvo. Tako je Eichmann od protjerivanja Židova prvo napravio unosan posao (prema: Knopp, 2011: 38-39).

Eichmann je bio jako ponosan na posao koji je učinio u Beču. Taj je svoj uspjeh ponosno javio u Berlin. Do kraja rujna 1938. godine iz Austrije je protjerano gotovo 50 000 Židova. U istom je razdoblju iz Njemačke protjerano 19 000 Židova. Eichmannov se uspjeh temeljio na patnji desetina tisuća ljudi (prema: Knopp, 2011: 41).

Isto tako, Adolf Eichmann je u SS-u napredovao do čina natporučnika, a prije svega njegov je šef – Reinhard Heydrich, bio jako zadovoljan svojim učenikom. Heydrich je bečki model preporučio kao uzor za cijeli Reich te je u siječnju 1939. godine u berlinskom Ministarstvu unutarnjih poslova osnovan Središnji ured za iseljavanje Židova. Eichmann je postao autoritet za pitanje iseljavanja. Njegovi veliki uspjesi rezultirali su time da je sada postao grublji prema svojim žrtvama, bio je ponosan i umišljen te je žudio za poštovanjem (prema: Knopp, 2011: 42-43).

U travnju 1939. godine, nakon Hitlerovog ulaska u Čehoslovačku, Eichmann je dobio novi zadatak – da se riješi Židova u novoosnovanom Protektoratu Moravske i Češke. Eichmann je htio taj zadatak obaviti brže i efikasnije nego što je to bilo u Beču. Heydrich pak se Židova htio riješiti na drugi način. Trebalo ih je deportirati u Poljsku gdje je u blizini Krakova trebala nastati židovska država pod njemačkom upravom. Tako je Heydrich naredio Eichmannu masovnu deportaciju Židova u Poljsku. Dana 18. listopada 1939. godine započela je deportacija u Istočnu Poljsku. Eichmann je trebao izraditi planove za iseljavanje, koordinirati protjerivanje, uskladiti vozne redove sa željeznicom, kontrolirati sve Središnje urede (prema: Knopp, 2011: 44-45).

Kamo sa Židovima? To je bilo glavno pitanje kojim se bavio Adolf Eichmann. U lipnju 1940. godine već je 3,25 milijuna Židova živjelo na područjima pod njemačkom upravom, s tendencijom rasta. Heydrich je vršio pritisak na teritorijalno, konačno rješenje. No, Eichmann je došao na ideju da sve Židove deportira na otok Madagaskar te da se tamo utemelji Židovska država. No, taj je plan propao kad je došlo do njemačkog pohoda na Sovjetski

Savez jer su se otvorile nove perspektive za rješavanje Židovskog pitanja (prema: Knopp, 2011: 45-46).

Nadalje, piše Knopp (2011: 47-48), do 1940. godine, Eichmannov je odjel regulirao plansko iseljavanje Židova. Od 1940. – 1942. godine standardna je politika bila smještanje svih Židova u poljskim getima. Sve ih se smještalo na jedno mjesto, kako bi ih se moglo deportirati. Geta su bila predvorje pakla logora smrti. Nakon napada na Sovjetski Savez 22. lipnja 1941. godine počela su se događati masovna strijeljanja. Hitler je naredio fizičko uništenje Židova, a Eichmann je bio dobro upućen u tu ideju jer je on morao organizirati transporte. Po Heydrichovoj naredbi uputio se u Poljsku gdje je vidio kako se Židove guši ispušnim plinovima iz sovjetskih podmornica.

Eichmann je iz prve ruke vidio kako gušenja plinom, tako i strijeljanja, no dojmove je jako brzo potisnuo te je za pisaćim stolom u Berlinu ponovno potpisivao naloge za deportaciju, kao da ništa nije vidio. Koordinirao je vozne redove izvanrednih vlakova kojima je slao žrtve na strijeljanje na Baltik. Dana 18. listopada 1941. godine prvi je vlak napustio Berlin. No, već 25. studenog 1941. godine, smaknula ih je 3. borbena jedinica A. Adolf Eichmann je do samog kraja bio uvjeren da je nevin i da nikad nikog nije ubio. Nije shvaćao svoju odgovornost što je slao ljude u smrt (prema: Knopp, 2011: 49).

Metoda strijeljanja je bila nedovoljno učinkovita pa je Eichmann zajedno s Rudolfom Höß om dogovarao bitne pojedinosti. Tražio je nove metode ubijanja, a Eichmann je zapovjedniku koncentracijskog logora obećao da će se raspitati za plin koji se može lako nabaviti i koji ne zahtijeva posebna postrojenja. Eichmann nije bio samo zadužen za deportacije, on je također planirao i izvršavao. Tako je u rujnu 1941. godine otkriven plin kojeg je Eichmann obećao Höß u – ciklon B, sredstvo za dezinficiranje (prema: Knopp, 2011: 50).

Nakon Konferencije u Wannseeu koja je objašnjena u prethodnom poglavlju, od ožujka 1942. godine u logore smrti pristizali su transporti iz cijele Europe. Za upravljanje tim deportacijama zadužen je bio Adolf Eichmann. Dan i noć su vlakovi smrti vozili u logore smrti. Troškovi su iznosili četiri feniga po putniku i prijeđenom kilometru, karta u jednom smjeru, treći razred – bez povratka (prema: Knopp, 2011: 55).

Eichmann je pažljivo pratio polaske i dolaske vlakova smrti. Nije volio da vlakovi kasne, a kad se to dogodilo bio bi bijesan. Dana 20. srpnja 1942. godine naredio je i da se djecu

deportira u logore. Samo je iz Francuske do lipnja 1944. godine u plinske komore poslano 15 000 djece. Isto tako, Eichmann je dobro znao da je logor Auschwitz-Birkenau najveće poprište zločina stoljeća. U ljeto 1942. godine posjetio je to sjedište smrti, a koliko god ružnih prizora da je vidio, njegova je savjest bila čista. Nije bio svjestan svoje krivnje i samo mu je bilo važno da vlakovi ne kasne i da se deportacije odvijaju bez ikakvih zastoja (prema: Knopp, 2011: 56-57).

Do proljeća 1944. godine pogubljeno je preko 5 milijuna Židova. Dana 19. ožujka 1944. godine, holokaust je stigao i u Mađarsku – državu s najvećom preostalom židovskom zajednicom u Europi. Na dan ulaska u Mađarsku, specijalna je postrojba odmah krenula u akciju. Posvuda u zemlji počele su racije sa Židovima. Oko 200 židovskih odvjetnika i liječnika uhićeno je već prvog dana zauzimanja Budimpešte te je poslano u logor Mauthausen (prema: Knopp, 2011: 58).

Svakog je dana 14 000 do 15 000 mađarskih Židova pristizalo u logor smrti. U samo dva mjeseca deportirano ih je 450 000. U svaki je vagon bilo smješteno 100 ljudi poput stoke. Po dolasku u Birkenau većinu je putovanje vodilo direktno u plinsku komoru. Mađarski Židovi nisu bili svjesni što se događa i kamo ih se vodi. Shvatili su da je Eichmann širio laži i da nisu stigli u obiteljski logor. Dana 7. travnja 1944. godine, zatvorenici Walter Rosenberg i Karl Wetzler uspjeli su nekim čudom pobjeći iz logora i mađarski su Židovi konačno saznali kamo uistinu idu transporti. Na žalost, svijet je za to saznao tek početkom srpnja kad je već dvije trećine mađarskih Židova bilo pogubljeno (prema: Knopp, 2011: 65-67).

Krajem kolovoza 1944. godine Eichmann je bio u lošem stanju, odavao je osjećaj iscrpljenosti i deprimiranosti. Ratna se situacija pogoršavala iz dana u dan te je Eichmann znao da se bliži kraj rata te da će ga zasigurno tražiti kao zločinca. Na pitanje koliko je Židova ubijeno, Eichmann je kazao kao se radi o brojci od šest milijuna mrtvih – četiri milijuna je stradalo u logorima smrti, a dva milijuna od strane interventnih jedinica i od bolesti. Kada ga je jedan SS-ov časnik upitao što će biti kada svijet nakon rata upita za te milijune ubijenih, Eichmann je odgovorio: „Stotinu mrtvih je katastrofa, milijun je statistika“ (prema: Knopp, 2011: 69).

Dana 25. kolovoza 1944. godine, Himmler je zabranio svaku deportaciju mađarskih Židova u Auschwitz. No, Eichmann nije razumio što znači prestati. Kada su Saveznici bili pred Budimpeštom i kako je nedostajalo vlakova, Eichmann je 40 000 Židova iz Budimpešte pješice poslao prema Austriji i tako su 10. kolovoza počeli marševi smrti. U prvom tjednu

prosinca 1944. godine, Crvena je armija osvojila rubna područja Budimpešte, a Eichmann je na Badnjak 1944. godine iz Budimpešte pobjegao u Berlin. Tamo je vladalo apokaliptično stanje te su se uništavali dokumenti i svi diskriminirajući dokazi. Uskoro je Eichmann pobjegao. Dana 28. travnja otputovao je iz Praga prema Austriji u utočište istaknutih SS-ovca. Htio je znati kako dalje, do dobio je savjet da pobjegne jer će ga sigurno tražiti kao ratnog zločinca. Pod lažnim identitetom kao satnik Otto Eckmann, Eichmann se utopio u masi od milijun ratnih zarobljenika. U prosincu 1945. godine uspio je s papirima koji su glasili na ime Otto Henninger pobjeći iz logora Oberdachstetten te je ostao još pet godina u Njemačkoj. U lipnju 1950. godine, kad je shvatio da je u sve većoj opasnosti, uz pomoć iz vatikanskih krugova dobio je putovnicu te je 14. srpnja 1950. godine prvi puta kročio na argentinsko tlo. Bio je Ricardo Klement, katolik, neoženjen i bez državljanstva (prema: Knopp, 2011: 72-74).

Adolf Eichmann je uhvaćen od strane Mossadovih agenata u Argentini, a nakon osam mjeseci istraživanja, u Jeruzalemu je počelo suđenje – „kazneni predmet 40/61“. Njegova strategija u obrani bila je ta da je uvijek samo izvršavao naredbe te da je svoje ispunjenje pronašao u poslušnosti. U petak 11. prosinca 1961. godine sudac Moshe Landau je u 8:21 sati izrekao presudu na hebrejskom jeziku. Sud ga je osudio na smrt vješanjem. Proglašen je krivim za svih 15 točaka optužnice. Dana 1. lipnja 1962. godine tri su krvnika izvršila prvu i posljednju smrtnu presudu u povijesti Izraela (prema: Knopp, 2011: 84-87).

2.3. Ostali sudionici Konferencije u Wannseeu

Reinhard Heydrich je na Konferenciju u Wannseeu pozvao predstavnike nekoliko vladinih ministarstava, uključujući državne tajnike Ministarstva vanjskih poslova, pravosuđa, unutarnjih poslova i državnih ministarstava te predstavnika SS-a (prema Browning, 2007: 410-411).

Sada u nastavku će biti nabrojani svi sudionici Konferencije, zajedno s pripadajućim titulama. Konferenciju je sazvao Reinhard Heydrich, šef odjeljenja sigurnosti Reicha te glavni zaduženi za Protektorat Bohemije i Moravske. Njemu je nadređeni bio Heinrich Himmler – glavni u zaštitnom odjelu (SS) Reicha. Nadalje, na Konferenciji je sudjelovao Otto Hofmann, on je bio na čelu SS-ovog odjela za rasna pitanja i čistoću Reicha te je i njemu Himmler bio nadređen. Heinrich Müller, zapovjednik u GESTAPO-u, isto je tako sudjelovao na samoj Konferenciji, a njemu je nadređen bio sam Heydrich. Dalje, Dr.

Karl Eberhard Schöngarth – zapovjednik Agencije za kriminalne djelatnosti (SiPo) i Odjeljenja sigurnosti Reicha s Heydrichom kao nadređenim. Dr. Gerhard Klopfer, stalni tajnik njemačke nacističke stranke, a Martin Bormann mu je bio nadređen. Naravno, na Konferenciji je sudjelovao i Adolf Eichmann kojemu je posvećeno cijelo prethodno poglavlje, te je o njemu svaka riječ suvišna (prema: Roseman, 2002: 66).

Nadalje, dr. Rudolf Lange, zapovjednik Agencije za kriminalne djelatnosti i Obavještajne službe Reicha za Latviju. Nadređen mu je bio Dr. Franz Walter Stahlecker. Dalje, Dr. Georg Leibbrandt, glavni u Središnjem uredu Reicha s nadređenim Dr. Alfredom Rosenbergom. Rosenberg je bio nadređen još jednom sudioniku Konferencije – Dr. Alfredu Meyeru, državnom tajniku i zamjeniku ministra Reicha. Na Konferenciji su sudjelovala još četiri državna tajnika Dr. Josef Bühler, Dr. Roland Freisler, Dr. Wilhelm Stuckart i Erich Neumann. Stalni tajnik Friedrich Wilhelm Kritzinger i podtajnik Martin Luther zadnja su dva sudionika Konferencije u Wannseeu (prema: Roseman, 2002: 66).

Kako piše Martin Gilbert (1990: 39) ubojstva Židova tijekom prve dvije godine rata podigla su mnogo prašine na Zapadu. Rat se odvijao protiv Nacista i njihovog sistema. Ali sa Sjedinjenim Američkim Državama neutralnima, poraženom Francuskom, izoliranom Velikom Britanijom, ništa se nije moglo poduzeti da se smanji pobjednički pohod Njemačke nad Europom. Čak i nakon Njemačke invazije na Sovjetski savez u lipnju 1941. godine, Rusija se nije činila kao mogući saveznik i izgledalo je kao da će biti poražena od strane Njemačkih snaga. SAD nisu ušle u rat sve do prosinca 1941. godine, a i one su bile u lošoj poziciji, gubeći brojne teritorije od Japana na Pacifiku i ne miješajući se previše u stanje diljem Europe. Britanci pak su se nalazili na rubu poraza u Sjevernoj Africi, od strane Rommelovih snaga.

Tako da je realizacija Konačnog rješenja stupila na snagu onda kada su Saveznici bili najslabiji. To je i bio plan Nacista, da izvrše svoj plan bez da Europa zna za njihove postupke, da to učine potajno i u tišini. Čak su i Židovi koji su se nalazili u neutralnoj Švicarskoj, Švedskoj, Turskoj, Španjolskoj, Portugalu i sjevernoj Irskoj, bili na popisu Adolfa Eichmanna na konferenciji u Wannseeu. Isto tako bilo je još Židova u Mađarskoj i u Velikoj Britaniji. Sve su ih planirali uništiti. Samo Estonski Židovi nisu bili na popisu, oni su svi bili ubijeni od strane odreda ubojica u rujnu i listopadu 1941. godine (prema: Gilbert, 1990: 39).

Mnogo toga je ostalo nedorečeno nakon sastanka u Wannseeju. Iako su masovna ubojstva korištenjem plina već trajala u logoru Chelmno i komore za pogubljenje su već bile u izradi u Belzecu, Heydrich svoje planove nije povezivao s tim događajima (prema: Cesarani, 2016: 506).

3. DEPORTACIJE I SAVEZNICI

Nakon što je odbacivao prijedloge o deportaciji njemačkih Židova prije kraja rata, Hitler ne da je samo prihvatio deportacije iz Trećeg Reicha sredinom rujna 1941. godine, već je vršio pritisak za potpunu deportaciju do kraja godine. Još nisu postojali koncentracijski kampovi te su se Himmler i Heydrich našli u problemima vezano uz ispunjavanje Hitlerovog zahtjeva. Prvotno je Himmler predložio Greiseru da pošalje 60 000 Židova u Lodz, ali je ubrzo morao smanjiti tu brojku na 20 000 Židova i 5 000 Roma. Himmler se zatim okrenuo ka područjima za prijem u zapadnoj Rusiji te je planirao deportirati 25 000 Židova u Minsk, 20 000 u Rigu i 5 000 u Kaunas. Na kraju, Himmler nije uspio to do zacrtanog datuma. Deportacije su započele 15. listopada 1941. godine, ali su se proširile i dalje od kraja 1941. godine, završavajući 21. veljače 1942. godine. U to vrijeme 59 prijevoza vagonima je prenosilo više od 58 000 deportiranih – nekih 17 000 manje od najavljenog cilja – od Reicha prema Istoku. Prvi val deportacija prema Lodzu sastojao se od dva segmenta. Između 15. listopada i 2. studenog, 20 vlakova prevozilo je nešto manje 20 000 Židova (prema: Browning, 2004: 375).

Nadalje, kako piše Christopher R. Browning (2004: 376), navedenih 20 vlakova je pratilo 5 vlakova Roma iz Austrije. Drugi val deportacija sastojao se od četiri segmenata. Između 11. i 28. studenog sedam vlakova je krenulo za Minsk. Između 15. i 23. studenog, pet vlakova je otputovalo za Kaunas. Nadalje, između 25. studenog i 15. prosinca, jedanaest je vlakova otputovalo za Rigu.

Konačno, nakon pauze od tri tjedna, sljedećih je jedanaest vlakova otputovalo za Rigu u periodu između 9. siječnja i 21. veljače 1942. godine. Iako su prva dva vala deportacija zahvatila nešto manje od 20% od 300 000 Židova koji su živjeli u Njemačkoj, Austriji i Protektoratu, stečeno iskustvo i razvijene tehnike bile su ključne u implementaciji Konačnog rješenja. Probleme koje su Nijemci morali riješiti Christopher R. Browning je podijelio u dvije kategorije – odlazak iz same Njemačke i dolazak na predviđena mjesta na Istoku (prema: Browning, 2004: 377).

Isto tako, što se tiče židovske imovine, Židovima je bilo zabranjeno sa sobom uzimati svoju imovinu. Prije odlaska su morali predati sve što su posjedovali, platiti sve neplaćene račune, isključiti struju, plin i vodu, a na kraju predati ključeve svog stana ili kuće i predati ga vlastima. Načelno je sva židovska imovina potpala u ruke Reicha, odnosno Ministarstvu

financija Reicha. Ministarstvo unutarnjih poslova otkrilo je Hitlerovu namjeru da se svim Židovima izvan granica Reicha oduzme sva imovina i oduzme državljanstvo, a ta objava je izdana 7. srpnja 1941. godine. No, na snagu je stupila 25. studenog iste godine. Njemački su Židovi prvo izgubili državljanstvo i imovinu, a tek onda vlastite živote (prema: Browning, 2004: 377).

3.1. Organizacija i odlazak

Odlazak Židova iz Njemačke, Austrije i Protektorata je bila visoko centralizirana operacija u kojoj je Adolf Eichmann imao ključnu ulogu. Lokalni organizator prisilne emigracije iz Beča i Praga prije rata, doveden je u Berlin kao Heydrichov specijalni savjetnik za židovsko pitanje i evakuacije. Eichmann je ubrzo dobio jurisdikciju nad emigracijom i evakuacijom. No, o Eichmannu smo čuli sve u prethodnom, drugom poglavlju (prema: Browning, 2004: 378).

Vodstvo Nacističke stranke istaknulo je određene smjernice što Židovi koje je čekala deportacija mogu ponijeti sa sobom na put. Mogli su uzeti maksimalno 100 marki, 50 kilograma prtljage u jednom ili dva kofera, madrace i posteljinu, tanjure, zdjele i žlice, ali ne i vilice i noževe, hranu za put. Svaki je vagon trebao biti opremljen od strane lokalne židovske zajednice sa štednjacima, kotlovima, bodljikavom žicom i prozorima. Bili su dozvoljeni jedan sat i jedan vjenčani prsten, ali druge vrijednosti poput nakita, novaca, štednih knjižica, kamera, bile su zabranjene. Kako bi bili sigurni da se Židovi drže toga, bili su izloženi detaljnim pretragama kofera, kao i cijelog tijela (prema: Browning, 2004: 381).

Iako se do 1941. godine Hitler već 8 godina borio protiv Židova, ta tema nije se pretjerano spominjala među savezničkim državama. No, Hitlerove prijetnje o anihilaciji svih Židova nisu bile samo riječi. Jedino što je Hitleru nedostajalo bila je prilika. Prilika koju je dobio u lipnju 1941. godine, kada je njemačka vojska izvršila invaziju na Sovjetski savez. Od prvih dana njemačke invazije na Rusiju, posebni nacistički odredi za ubijanje – Einsatzgruppen, koristili su teror njemačke invazije na Sovjetski savez kako bi prikrili ubijanja stotine tisuća Židova u gradu za gradom, selu za selom. Sistematsko masovno ubojstvo Židova je započelo (prema: Gilbert, 1990: 21).

Nadalje, kako piše Christopher R. Browning (2004: 381), čim su deportacije iz Njemačke bile odobrene, kasnog rujna 1941. godine, Heydrich je postigao dogovor s glavnim policijskim uredom u Berlinu, vezano uz podjelu radova. Sigurnosna policija bi organizirala

transport, ali zadatak čuvanja bio bi dodijeljen policiji za održavanje reda tzv. ORPO[3]. Obično bi to bio jedan policajac i 15 ljudi u svakom transportu.

Isto tako, Nacisti su počeli otvarati koncentracijske kampove. Do ljeta 1941. godine bilo je otvoreno preko dvanaestak takvih kampova i na stotinu manjih radnih kampova kao i zatvora, diljem cijelog Reicha. Ti kampovi su bili prepuni protivnika režima, s homoseksualcima i svima ostalima koji su bili protivnici Nacizma, zajedno s poljskim intelektualcima i političkim zatvorenicima i dakako sa Židovima. Uvjeti u tim kampovima su bili užasni, a smrt uzrokovana divljačkim mučenjima i tučom bila je svakodnevica. Dana 3. svibnja 1941. godine, poljska vlada u egzilu poslala je dopis vladama svih savezničih država, kao i neutralnim državama o brutalnostima koje se događaju diljem Poljske i samog Reicha. Spomenuti su bili specifično kampovi u Auschwitzu, Oranienburgu, Mauthausenu i Dachauu, mjesta koja će postati najstravičnija mjesta u Drugom svjetskom ratu (prema: Gilbert, 1990: 20).

Oni Židovi koji su bili prisiljeni na ukrcaj u vlakove, a i oni koji su ih gledali kako odlaze, mislili su da idu u radne kampove na istoku. Poljski Židovi su trebali naseliti udaljenije zemlje. Središnja Njemačka i Generalna Vlada Poljske, trebali su biti slobodni od Židova. No, Nacisti su dodali kako ima mjesta za Židove negdje drugdje. Ako pođu u tišini i na miran način ništa im se ne bi dogodilo. Ako bi se odupirali bili bi strijeljani. Uvjerenja Nacista su se činila veoma uvjerljiva. Diljem Europe uistinu su se otvarali radni kampovi kako bi opskrbili njemačku ratnim materijalom. Radni kampovi kao i geta u kojima su bile tvornice odjeće, vojne tvornice i brojne druge koje bi trebale pomoći Njemačkoj u velikoj ratnoj pobjedi. Uvjeti su bili katastrofalni, mnogi su umrli od gladi ili brutalnosti njemačkih zaštitara. Unatoč tome, bilo je moguće preživjeti. Na takve su kampove upozoravali Židove 1942. godine. Međutim, vlakovi su uistinu imali drugu i jedinu destinaciju – logori smrti negdje na istoku (prema: Gilbert, 1990: 37).

Prva dva vlaka koja su došla do Auschwitza stigla su 26. ožujka 1942. godine. U zapečaćenim vagonima bilo je 999 žena iz koncentracijskog kampa Ravensbrück, sjeverno od Berlina. Žene su bile tetovirane na podlakticama brojevima od 1 do 999. Dva sata kasnije stigao je drugi vlak s idućih 999 Židova iz Slovačke. I oni su bili tetovirani, brojevima od 1 000 do 1 998, te su poput žena koje su stigle prvim vlakom bili poslani u barake u samom

[3] Orpo se sastojala od zaštitne policije (Schutzpolizei), ruralne policije (Gendamerie) i lokalne policije (Gemeindepolizei).

kampu. Dva dana kasnije, 28. ožujka, sljedećih je 798 Židova stiglo iz Slovačke. Bili su tetovirani brojevima 1 999-2 796. Dana 30. ožujka treći je vlak stigao s 1 112 Židova iz Pariza. Isto tako su bili tetovirani. Malo tko od svih pristiglih je živ dočekao kraj godine, a samo 19 od svih Židova iz Pariza je dočekalo kraj rata. No, više od dva mjeseca glavni zadatak svih pristiglih Židova bio je rad. Bili su tučeni, izgladnjivani, strijeljani i prisiljeni da prošire kamp, tako da s vremenom ima kapacitet za zaprimiti stotine tisuća Židova kako rat bude napredovao (prema: Gilbert, 1990: 49).

Kako piše Eric Ehrenreich (2007: 175), dok su mnogi Nijemci izrazili vlastitu nelagodu za najgore stvari koje su se događale diljem Njemačke – javna poniženja, pljačke, premlaćivanja i ubojstva, s druge strane nema nikakvih naznaka o preispitivanju nužnosti glavnih politika režima o samom odvajanju, izoliranju, osiromašivanju i na kraju deportaciji Židova. Od svih aspekata antižidovske politike, samo se masovno ubojstvo Židova pokušalo držati u tajnosti. Isto tako, nacistička rasna politika velikim se djelom temeljila na konsenzusu između vlade i vladajućih.

3.2. Zloglasni eksperimenti nad Židovima

Pokolj pola milijuna Židova u novoosvojenim područjima zapadne Rusije i Baltičkih država, nije zadovoljio želje Nacista da eliminiraju sve Židove iz Europe. Umjesto toga, krenulo je osmišljavanje konačnog rješenja. U jesen 1941. godine počeli su se provoditi eksperimenti nad Židovima u njemačko okupiranoj Jugoslaviji, ubijali su ih u zapečačenim kamionima gušenjem plinom iz auspuha. U rujnu 1941. godine, odvio se eksperiment nad 700 sovjetskih zatvorenika i 300 Poljaka iz Auschwitza, gdje su bili prisiljeni ući u hermetički zatvoren podrum u koji je pušten smrtonosni plin. Kroz noć su njihovi vrisci odjekivali kroz cijeli kamp. No, do jutra su svi bili mrtvi, a zatvorenici u kampu su bili prisiljeni odnositi njihova mrtva tijela iz podruma u krematorij unutar samog kampa. Vijesti o tome nisu bile poznate Zapadu sve do nekih 6 mjeseci kasnije (prema: Gilbert, 1990: 22).

Kako piše Martin Gilbert (1990: 22), nastavljajući s eksperimentima, u studenom 1941. godine, Gestapo je odabrao oko 1 200 Židova iz koncentracijskog kampa Buchenwald u samoj Njemačkoj, proglasili su ih ludima i poslali su ih vlakom u Institut za Eutanaziju u Bernburgu, blizu Berlina. Za taj su eksperiment pripremili posebne sobe u koje su pustili plin. Uspjeh navedenih eksperimenata dao je vođama nacista posebno sredstvo za masovno ubojstvo milijuna ljudi.

U kasnu jesen 1941. godine, kada je rat ušao u treću godinu, još je dva milijuna Židova živjelo samo u Poljskoj pod njemačkom okupacijom. U Poljskoj su Židovi bili prisiljeni živjeti u prenatrpanim getoima, već od početka samog rata. Puno su patili od prinudnog rada, gladi i brojnih bolesti. U isto vrijeme, desetke tisuća Židova je bilo deportirano iz Njemačke i Austrije u te getoe na zapadu. Tijekom 1941. više od 15 000 Židova je umrlo od gladi u getou u Lodzu, a više od 40 000 u Varšavskom getu. Sve te činjenice nisu bile poznate zapadnim saveznicima, a znalo se da se loše stvari događaju Židovima i da nestaju bez traga i glasa. Znalo su da ih se šalje u Poljsku bez hrane i vode u užasnim uvjetima. Čak su neki diplomati pomagali Židovima da napuste Europu samo kako bi pobjegli pred stravičnim ponašanjem nacističkog režima (prema: Gilbert, 1990: 22-23).

Koliko god da je bila velika smrtnost Židova, primjerice u Varšavi, da se kompletno unište svi Židovi tamo tom brzinom trajalo bi desetak godina. Ali s njemačkom vojskom pred vratima Moskve, i s većinom glavnih europskih gradova u njemačkim rukama, Naciste je privlačila ideja bržeg i sistematičnijeg plana za istrebljenjem Židova. Koristeći efektivnije i modernije metode, nakon izvršenja njihovog plana, bilo je jasno da uopće neće biti ostataka, jednom kad plan bude izvršen. Prvi korak ka ostvarenju tog novog plana dogodio se 8. prosinca 1941. godine, kada je nekoliko stotina Židova iz tri mala poljska gradića, bilo odvedeno u šumu izvan naselja Chelmno, i bili su izloženi plinu u specijalno dizajniranoj zgradi. Eksperiment je ocijenjen uspješnim, a isto tako bio je strogo čuvana tajna. Taj događaj u Chelmnou je započeo kao eksperiment. Odluka da se unište svi Židovi u nacističkoj Europi tek se trebala donijeti i finalizirati na sastanku u Wannseeu (prema: Gilbert, 1990: 25).

Činjenica da Nijemci ubijaju Židove u Europi bila je dobro poznata Saveznicima. Od izbijanja Drugog svjetskog rata, Njemačka je brutalnost dobivala značajan publicitet. No ono što Saveznici nisu znali da su ta ubojstva Židova dio namjernog plana da se ubije svaki Židov u Europi. Konferencija u Wannseeu i otvaranje logora smrti na istoku bile su strogo čuvane tajne. Plan da se učini masovni holokaust nije bio očit u proljeće i ljeto 1942. godine. Period u kojem su se događala najmasovnija i najstrašnija ubojstva plinom stotina tisuća Židova u logorima u Belzecu, Chelmnou, Sobiboru i Treblinki (prema: Gilbert, 1990: 38).

Kako piše Martin Gilbert (1990: 50) prva ubojstva plinom u Auschwitzu dogodila su se 4. svibnja 1942. godine, kada je 1 200 Židova koji su stigli u Auschwitz, bilo posebno odabrano od strane SS doktora, a njihova su imena i brojevi zapisani u knjigama. Nakon toga

su svi poslani u plinske komore, gdje su ubijeni, a njihova tijela kremirana. Osam dana nakon prvog stravičnog zločina, 12. svibnja, vlak s otprilike 1 500 Židova stigao je u Auschwitz i oni su svi odvedeni direktno iz vlaka u plinske komore gdje su ubijeni i njihova tijela su bila spaljena. Vijesti o tim strahotama nisu stigle na Zapad još nekih dvije godine.

Prema izvješću kojeg navodi Gilbert (1990: 57-59) u svojoj knjizi, prosječno je tisuću ljudi dnevno bilo ubijano plinom u logoru Chelmno između zime 1941. i ožujka 1942. godine, uključujući i nekih 5 000 s obližnjih gradova i sela, i 35 000 iz geta Lodz, a isto tako ubijen je i velik broj Roma. Prema tom istom izvješću otprilike je 700 000 poljskih Židova ubijeno u periodu između lipnja 1941. i travnja 1942. godine u Poljskoj pod njemačkom okupacijom. To je već dalo naslutiti da je njemačka vlast počela ispunjavati Hitlerovo proročanstvo da će do kraja rata ubiti sve Židove u Europi. Na kraju ovog izvješća tražio se hitan odgovor država Saveznika, no odgovor nije dolazio.

U dokumentu izdanom 24. lipnja 1942. godine od strane Poljskog ministarstva vanjskih poslova u Londonu, pisalo je da su glasine za Varšavu točne, te da se Židovi koriste za testiranje otrovnih plinova, da je broj Židova ubijenih u istočnoj Poljskoj i u okupiranim provincijama Rusije procijenjen na 700 000 (prema: Gilbert, 1990: 62).

Do početka 1943. godine, Britanski i Američki bombarderi sa sjedištem u Ujedinjenom Kraljevstvu, započeli su svoje napade s razarajućom moći na glavne gradove i industrijske zone Njemačke – Ruhr, područje Hamburga i sam Berlin. Dana 8. veljače 1943. godine, Heinrich Himmler bio je zabrinut da će ti napadi dovesti do masovnog bijega Židova iz logora pa se odlučio za strože mjere sigurnosti. Svaki kamp se morao podijeliti na blokove od po 4 000 zatvorenika. Svaki blok se dodatno zaštitio bodljikavom žicom. Oko svakog kampa trebao se izgraditi ogroman zid, a žica u unutrašnjosti kampa bila je pod električnim naponom, a vanjska strana zida bila je ukopana u zemlju. Osim toga s unutrašnje su strane patrolirali psi. S vanjske strane kampa bili su postavljeni čuvari s psima koji su bili istrenirani da ubiju čovjeka na licu mjesta (prema: Gilbert, 1990: 196).

Prema pažljivim kalkulacijama u razdoblju od travnja 1942. godine do travnja 1944. godine ubijeno je oko 3-4 milijuna Židova, bilo plinom ili na drugi način. Židovi iz cijele Europe su bili dovođeni u Auschwitz, a 90% ih je bilo direktno odvođeno u plinske komore. Ostalih 10% postali su zatvorenici u logoru (prema: Gilbert, 1990: 400).

3.3. Svjesnost o Holokaustu

Da se sprema loša sudbina Židovima bilo je jasno prema informacijama koje su dopirale do Židovskih vođa preko više od godinu dana. Informacije koje su do njih dopirale direktno iz Njemačke, često s velikim rizicima i teškoćama (prema: Gilbert: 1990: 40).

Kako piše Martin Gilbert (1990: 148), ime Auschwitz nije se spominjalo u prosincu 1942. godine, a unatoč tome tijekom studenog i prosinca deportacije i masovna ubojstva tamo nisu prestajala. Drugi kampovi smrti čija su imena bila javno poznata – Belzec, Treblinka i Sobibor, isto su nastavili s ubojstvima Židova. Kao i logor Majdanek, tako i Chelmno, prvi kamp u kojem su Židovi bili ubijeni plinom u prosincu 1941. godine i prvi za koji se saznalo na Zapadu. Sedam i pol mjeseci od otvaranja Auschwitza, još nitko nije znao za njegovo postojanje.

Do ožujka 1943. godine, uništenje poljskog židovstva bilo je skoro pa dovršeno. Više od 700 000 Židova iz galicijskih pokrajina prije-ratne Poljske bilo je ubijeno u Belzecu, a sam kamp se na kraju zatvorio. Židovske zajednice u području oko Chelmnoa i Sobibora bile su uništene. U logoru Treblinka više od 300 000 Židova iz Varšave bilo je ubijeno u razdoblju između srpnja i rujna 1942. godine, a u getu je ostalo samo 70 000 gladnih, bolesnih i izoliranih Židova. U logoru Majdanek, Židovi iz Poljske i zapadne Europe bili su ubijani plinom. Ali ubojstva i eksperimenti najvećih razmjera događali su se u Auschwitzu za kojeg se još nigdje nije znalo (prema: Gilbert, 1990: 171).

Cesarani (1994: 215) piše o tome kako je velik problem vezan uz to je li njemačka javnost znala za Holokaust ili nije. Znanstvenici koji su proučavali taj problem prikazali su kako su glavni izvori informacija o masovnim pucnjavama bili vojnici koji su se nalazili na Istočnoj fronti, koji su ili svjedočili ili bili dio masovnih strijeljanja. Ovdje je citat iz pisma Ribbentropovoj ženi u studenom 1944. godine od jednog satnika iz Saksonije:

> Mislite li zaista da mi vojnici ne znamo za zvjerska ubojstva od strane našeg SS-a u Rusiji? Gdje su primjerice 145 000 Židova iz Lemberga koji su malo po malo prevezeni u kamionima i strijeljani nedaleko od tog mjesta?

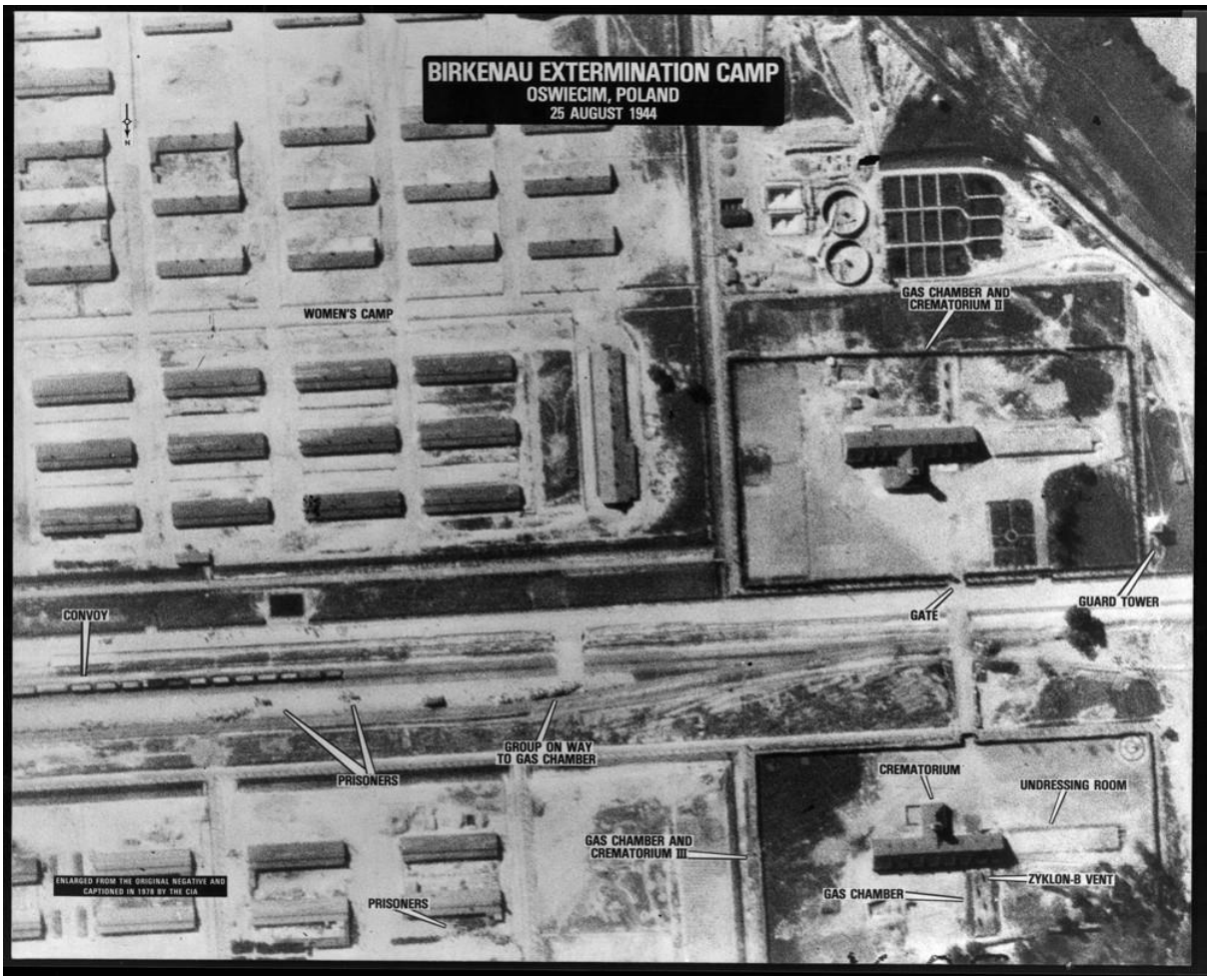
Za neke su ubojstva ostavila neizbrisive tragove u sjećanju, a breme krivice je otežalo mirni život u miru s vlastitom sviješću. Za druge pak su to bila “divna” vremena.

Što pak se tiče ubojstava plinom, jasno je bilo do 1943. godine da su takva ubojstva široko rasprostranjena. Čak i vojnici koji su bili na Zapadnoj fronti su znali što njihovi kolege rade Židovima na Istoku. Bilo je jako puno priča o načinima na koje su se ta ubojstva

izvršavala i te su priče bile cijelo vrijeme prisutne. No, isto je tako jasno kako saznanja o masovnim ubojstvima nisu imali samo njemački vojnici. Američko izvješće napisano u posljednjem mjesecu rata u sebi je sadržavalo izjave kako svaki Nijemac koji se nalazio u području pod američkom okupacijom ima saznanja o gadostima koje su se događale Židovima u ratu (prema: Cesarani, 1994: 215-216).

Kako piše Martin Gilbert (1990: 21), izvještaj o Auschwitzu kojeg navodi u svojoj knjizi, završio je sa sažetkom u kojem je pisalo:

> Na kraju studenog 1940. godine, 8 000 Poljaka je bilo u Auschwitzu. Teoretski su zatvorenici bili podijeljeni u tri grupe: politički zatvorenici, kriminalci te svećenici i Židovi. Svećenici i Židovi bili su progonjeni najviše od svih. Jedva je mali dio ljudi izašao živ iz tih kampova. U prvim danima prosinca 1940. godine, pošta u Varšavi je poslala nekoliko stotina osmrtnica vezano samo uz kamp u Auschwitzu. Samo u jednom dijelu Varšave – Zoliborzu, bilo je dostavljeno 84 takvih osmrtnica. Nekih 200 tijela zatvorenika se spali u krematoriju svaki tjedan.

Slika 1. Fotografija američke zračne vojske Auschwitz-Birkenaua, 1944. godine[4]

[4] Matthew Malowany Forbes (2015.) "Could the Allies Have Stopped the Holocaust?", https://medium.com/the-history-geek/could-the-allies-have-stopped-the-holocaust-9ff38c54f17c, stranica posjećena 21. kolovoza 2018.

Martin Gilbert (1990: 509) na kraju svoje knjige ističe kako je dosta izvješća o ubojstvima u Auschwitzu dospjelo do Zapada, no izvješća nisu pomogla u spasu Židova od tamo. Nisu pomogla ni izvješća od ljudi koji su bili tamo i pobjegli, kao ni članci u cijenjenim novinama poput The Timesa u ono vrijeme, ni pisma od strane židovskih zajednica raštrkanih po cijelom svijetu.

Tako da Židovima u Auschwitzu nije bilo pomoći od strane država Saveznica duge dvije godine. Dvije godine u kojima je ubijeno više od milijun i pol Židova iz cijelog svijeta. Kada se saznala istina o Auschwitzu preko poruka koje su prenijela četiri zarobljenika koja su čudom uspjela pobjeći, zahtjev za bombardiranjem Auschwitza bio je samo jedan u nizu zahtjeva Židovskih organizacija na Zapadu. Odgovor Saveznika došao je u ljeto 1944. godine, kada su britanske i američke snage zamoljene da bombardiraju Auschwitz. U vrijeme tog zahtjeva, Američka je vlada bila u posjedu mnogobrojnih informacija o samom logoru, uključujući i informaciju o njegovom položaju i funkciji, zajedno s tehničkom mogućnošću da bombardiraju željeznicu i puteve koji su vodili do kampa i plinskih komora unutar samog kampa. Britanski su pak taktičari imali osobnu ovlast od Churchilla da osmisle bombašku shemu s pozitivnim rezultatom. No, Churchillova je odluka dobila nekoliko primjedaba kako će bombaškim napadom na Auschwitz oduzeti mnogobrojne vrijedne živote (prema: Gilbert, 1990: 510).

Američki odjel za ratna pitanja isto je tako odbio sve pokušaje da unište plinske komore u Auschwitzu, iako su američki bombarderi redovito letjeli iznad područja samog logora u razdoblju od kolovoza do rujna 1944. godine, fotografirali su ga u nekoliko navrata, čak su i slučajno bacili bombe na njegovo područje. Odjel koji se bavio ratnim izbjeglicama u Sjedinjenim Američkim Državama sa sjedištem u Washingtonu 1944. godine razmatrao je načine kako spasiti zatvorenike, bombaške je zahtjeve predao Odjelu za rat, a svoje službeno izvješće im nije dao preko tri mjeseca, a tad je bilo prekasno. Teško je shvatiti kako Saveznici nisu odgovorili na zahtjeve Židova diljem cijelog svijeta, ali Winston Churchill je razumio opseg stravičnog zločina te je jednom prilikom 1944. godine izjavio kako je taj zločin bez sumnje najveći i najgori u cijeloj povijesti čovječanstva (prema: Gilbert, 1990: 511).

Saveznici su uvelike pogriješili u razumijevanju, odgovaranju na priče iz cijelog svijeta, sakupljanju podataka i tada već dobro znanih činjenica, koordinaciji, inicijativi te suosjećanju sa Židovima diljem cijelog svijeta (prema: Gilbert, 1990: 511).

4. POSLJEDICE

Glavni cilj ovog rada je traženje odgovora na tri glavna pitanja: *Jesu li Saveznici mogli spriječiti Konferenciju u Wannsee-ju i samim time stati na kraj Konačnom rješenju? Koje su sve odluke dovele do formiranja rješenja koje je rezultiralo Holokaustom? Kako je Adolf Eichmann utjecao na Konačno rješenje i samo Židovsko pitanje i tko je sve osim njega bio uključen u donošenje istog?* Nakon svega do sad navedenog, u djelu koji slijedi, istaknuta su autorova razmišljanja i odgovori na navedena pitanja.

4.1. Nezainteresiranost država Saveznica

Kad je Reinhard Heydrich pozvao istaknute članove Reicha na dogovor oko židovskog pitanja, vjerojatno nitko nije mislio da će to za posljedicu imati najveće masovno ubojstvo u povijesti čovječanstva. Tako su osam državnih tajnika, šest stručnjaka za sigurnost i red i jedan načelnik odjela u ministarstvu, raspravljali o sudbini brojnih Židova i ostalih ljudi koje su smatrali nepodobnima. Svi su službenici pažljivo slušali Heydricha kako sa zanosom govori protiv Židova, a nitko od prisutnih se nije protivio njegovim izjavama i planovima. Naravno, nije otvoreno govorio o tome kako će nakon donošenja Konačnog rješenja ubijati Židove u posebno izgrađenim plinskim komorama, ali su svi sudionici mogli jasno razaznati da Židove ne čeka lijepa sudbina na dalekom Istoku, kako je naglašavao Heydrich.

Židovski životi nisu bili pošteđeni, ni najjači od njih nisu preživjeli, nikoga se nije štedjelo, pa tako ni žene, djecu, stare, bolesne, a zbog čega? Svi sudionici Konferencije u Wannseeu mogli su znati kakva sudbina čeka jadne Židove, a o tome nisu nikoga obavijestili. Tako da države Saveznice nisu imale saznanja o tajnom sastanku u Wannseeu i nisu ga mogle spriječiti, ali ipak su na vrijeme mogle reagirati i spasiti na milijune života. Već u svibnju 1941. godine je poljska vlada informirala države Saveznice o masovnim pogubljenjima u Poljskoj, ali prošle su još mračne tri godine kad su nešto pokušale i poduzeti, ali tada je već bilo kasno.

Od samog početka terora nad Židovima informacije su dopirale do vanjskog svijeta. Kako od zatočenih u logorima, tako i od vojnika koji su svjedočili o tim zločinima iz prve ruke. Teško je za povjerovati kako Saveznici nisu znali za strahote koje su se odvijale na dnevnoj bazi diljem zemalja pod Njemačkom okupacijom i šire. No, zašto nisu reagirali? Od

uključenja Sjedinjenih Američkih Država u Drugi svjetski rat imali su vojnu nadmoć nad sve iscrpljenijom njemačkom vojskom. Mediji su sve više i više izvještavali o strijeljanjima i ubojstvima židovskog stanovništva, ali Saveznici kao da nisu vjerovali njihovom izvještavanju. Ili nisu vjerovali ili se nisu usudili intervenirati.

Kako god bilo, autor ovog rada smatra kako su države Saveznice isto na neki način odgovorne za provedbu Konačnog rješenja. Pošto je sama Konferencija u Wannseeu bila tajna i teško da su Saveznici znali za njeno održavanje, samo donošenje Konačnog rješenja nisu mogli spriječiti. No, ono što su mogli – ranije intervenirati, reagirati na dopise iz svih područja zahvaćenih njemačkim terorom, slušati vapaje jadnog židovskog stanovništva i njihovih zajednica diljem cijelog svijeta te samo pokušati intervenirati i spasiti ljudi koliko bi bilo u njihovoj moći, možda bi i izmijenili tijek samog Holokausta. No, autor ovog rada zaključuje kako Saveznicima Židovi nisu bili prioritet, milijuni nevinih života nisu bili prioritet. Previše su se fokusirali na rat i zaustavljanje Hitlera u daljnjoj ekspanziji, da su zanemarili stravične dojave iz cijelog svijeta te su se fokusirali na njima važnije stvari – pobjedu u ratu.

4.2. Mračni um Adolfa Hitlera

Adolf Hitler nikad nije skrivao svoju netrpeljivost prema Židovima. Uvijek je javno isticao svoju mržnju prema njima i širio je među svojim istomišljenicima velikom brzinom. Nakon Prvog svjetskog rata Hitler je otvoreno isticao svoju mržnju prema centralnoj vladi te je odlučio krenuti u politiku. Pisao je protiv boljševizma, osmislio je novi politički program za Njemačku radničku stranku, pokrenuo je puč protiv vlasti i završio je u zatvoru. Iako je bio osuđen na 2 godine, izašao je za 9 mjeseci, a u zatvoru je napisao djelo „Mein Kampf“, u kojem aktivno ističe svoju mržnju prema Židovima. Tko je tada znao kakva sudbina očekuje židovsko stanovništvo?

No, zagovaranje rasnog suvereniteta je postalo sve više izraženo u Njemačkoj gdje je započeo Hitlerov uspon na vlast. Čak je i sam Hitler u jednom navratu davne 1933. godine izjavio: „Demokracije nisu razumjele što je nacizam jer bi ga inače zaustavile!“ Malo po malo, Hitler se počeo okruživati istomišljenicima i njegov utjecaj je sve više i više rastao. Godine 1933. postao je kancelarom, a nije se ustručavao koristiti teror i zastrašivanja na tom svom putu. Sklapajući brojne dogovore kako s Britancima, tako i s Francuzima, vjerojatno ih je iznenadio Njemački napad na Poljsku 1. rujna 1939. godine, te su dva dana kasnije Velika Britanija i Francuska objavile rat Njemačkoj.

Nakon početnih uspjeha, Hitleru u početku jedino nije uspio napad na Veliku Britaniju između srpnja i rujna 1940. godine. Nadalje, kada je 22. lipnja 1941. godine napao Sovjetski savez, istovremeno su počela masovna strijeljanja Židova na sovjetskom teritoriju. Hitlerova ideja je bila da svi moraju prihvatiti njemačku hegemoniju. Prvi im je prioritet bio osvajanje teritorija, a drugi prioritet je bio istrebljenje nepoželjnih. Svuda su željeli proširiti njemačko stanovništvo i njemački jezik. Isto tako, Hitler se okružio istomišljenicima i tako je svu vojsku i policiju držao pod kontrolom. U isto je vrijeme osnovao Židovski biro, 1936. godine, a na čelu mu je bio Adolf Eichmann. Već se u studenom 1938. godine moglo naslutiti kako će se Nijemci ponašati prema Židovima jer je došlo do tzv. Kristalne noći – uništavali su sve židovske izloge, sinagoge, izbacivali su ih iz bolnica i škola, zabranili su im pristup javnim mjestima i još brojne druge gadosti. Zanimljivo je kako ni jedna strana vlada nije uložila protest na počinjena djela.

Naravno, sve je to dalo naslutiti kako će Židovi u ratu najviše nastradati. Samo su nakon napada na Sovjetski savez Nijemci na Istoku ubili 2 milijuna Židova. Prvo su se počeli osnivati radni logori, a prvi je takav otvoren već 1933. godine u Dachauu pored Münchena, a kasnije, godine 1939. počeli su se otvarati tzv. logori smrti, od kojih je prvi bio u Auschwitzu, a kasnije se razvio u kompleks logora. Nakon napada na Sovjetski savez otvorena su još četiri logora u Poljskoj. Istovremeno su Židovi bili smješteni u geta gdje su bili izgladnjivani i mučeni pa na koncu i ubijani. Sam Reich je već u studenom 1943. godine proglašen očišćenim od Židova.

Nakon svega navedenog u ovom potpoglavlju, može se zaključiti kako se dogodio niz odluka i situacija kako u samom Reichu, tako i diljem Europe nakon početka Drugog svjetskog rata, koje su na kraju dovele do donošenja samog Konačnog rješenja. Pojavljivali su se i protivnici režima koji bi bili pogubljeni, pojavljivali su se i ljudi okupljeni u obavještajne mreže, grupe za spašavanje koje su koristile simbole i bedževe, no za vrijeme trajanja rata, nitko nije mogao zaustaviti Njemačku i njen plan da pokori cijeli svijet i riješi se svih Židova i ostalih ljudi koji su se smatrali nepodobnima i neprijateljima države. Tek kada je postalo očito da će Njemačka izgubiti rat i kada su Saveznici počeli pobjeđivati na svim frontama, probudila se nada kako među zarobljenim Židovima tako i u ljudima diljem cijele Europe. No, na žalost, ta nada nije mogla vratiti između četiri i šest milijuna Židova pogubljenih u ratu, nije mogla vratiti vrijeme i žrtve fanatičnog Adolfa Hitlera i svih njegovih pristaša. Kako se Drugi svjetski rat odvijao, Hitler je postao žrtva mnogobrojnih zavjera i nad njim su se pokušali učiniti mnogobrojni atentati, ali na kraju je sve to preživio dok si nije sam

oduzeo život kad je shvatio da je Njemačka izgubila rat, a samim time su svi njegovi snovi bili uništeni.

4.3. Adolf Eichmann i pomoćnici

Adolfu Eichmannu je bilo posvećeno cijelo jedno poglavlje, a prema tome je i vidljiva njegova upletenost u Konačno rješenje i time u samo židovsko pitanje. Naravno da nije on sam krivac za donošenje Konačnog rješenja i bio je okružen brojnim ljudima koji su kako primali njegove naredbe, tako ih i izvršavali.

Eichmannu je nadređen bio Reinhard Heydrich, jedan od najzaslužnijih za donošenje samog Konačnog rješenja. No, Eichmann je bio taj koji je orkestrirao nabavkom vlakova i koji je bio glavni zaduženi kako za nabavku prijevoza tako i za njegovu organizaciju. No, osim Eichmanna kao stručnjak se pokazao i mladi Austrijanac Franz Novak.

Kako piše Christopher R. Browning (2004: 381-382), Novak je bio stručnjak u nabavci vlakova. Rano je postao pristaša nacionalsocijalizma, priključio se Hitlerovoj mladeži 1929. godine u dobi od 16 godina, te stranci četiri godine kasnije. Bio je aktivan i za vrijeme Puča 1934. godine, napustio je Njemačku, ali se vratio u Beč 1938. godine i priključio se SS-u. Radio je u Eichmannovom uredu za židovsko pitanje i emigraciju, te ga je pratio na putovanjima u Prag, Berlin i Budimpeštu. Kad je Eichmann došao u Berlin kao Heydrichov savjetnik za židovsko pitanje i evakuacije, Novak je rješavao tehničke probleme organiziranja vlakova za deportaciju. Do kraja rata Novak je organizirao najmanje 260 vlakova iz Njemačke, Austrije i Protektorata te najmanje 147 iz Mađarske, 87 iz Nizozemske, 76 iz Francuske, 63 iz Slovačke, 27 iz Belgije, 23 iz Grčke, 11 iz Italije, 7 iz Bugarske i 6 iz Hrvatske – više od 707 iz zapadne i južne Europe. U jesen 1941. godine Novak je bio tek na početku procesa koji mu je postao ubojita rutina.

Nadalje, Novak je u Odjeljenju sigurnosti Reicha bio obaviješten o svakom velikom planu. Njegov posao je bio da informira svaki regionalni i lokalni policijski ured o datumu i kvoti – obično 1000 ljudi – vlakova koji će primiti Židove spremne za deportaciju. Svaki od tih vlakova je bio rezultat pregovora i suradnje unutar različitih ministarstava. Svaki je vlak zahtijevao mnogo papirologije, kako sa strane Ministarstva transporta, tako i od strane Novaka i lokalne zaštitne policije i njihovih ureda. Sa sveukupno 850 000 vagona unutar Njemačkog carstva, 10-20 vagona koji su prevozili 1000 žrtava bilo je sasvim nenametljivo. Zanimljiva je i činjenica da od 25 vlakova za Lodz, s različitih dijelova Reicha, svoju je

destinaciju doseglo svaki dan u narednih 25 dana u točno 11 sati ujutro. To pokazuje koliko je truda uloženo u planiranje tih „putovanja“ (prema: Browning, 2004: 382-383).

Osim Novaka brojni su ljudi bili u organizaciji samih deportacija, kao i u organizaciji prijevoza i svih stvari koje su bile potrebne da nitko ne posumnja na stravične uvjete u vlakovima koji su prevozili Židove u logore na Istoku. Eichmann i njegov odjel bili su glavni zaduženi za plansko iseljavanje Židova i nisu smjeli biti suočeni s neuspjehom. Eichmann je trebao izraditi planove za iseljavanje, koordinirati protjerivanje, uskladiti vozne redove sa željeznicom, kontrolirati sve Središnje urede, a u tome je bio izuzetno uspješan. Kad je osnovan Središnji ured za iseljavanje Židova, Eichmann je dobio veliki autoritet, a svi koji su radili u tom uredu bili su njegovi pomoćnici. Tako da autor ovog rada sa sigurnošću zaključuje kako je Adolf Eichmann čovjek koji ne samo da je utjecao na Konačno rješenje i židovsko pitanje, već je bio jedan od glavnih ljudi koji snosi krivicu za počinjena djela. Zbog te krivice je i osuđen na smrt, a do samog kraja bio je uvjeren u svoju nevinost.

5. ZAKLJUČAK

Došli smo i do posljednjeg dijela ovog diplomskog rada u kojem je napisan kratki osvrt na sve do sad navedeno, a pojavila su se i neka nova pitanja na koja će se tražiti odgovor u budućnosti. U ovom radu bilo je najviše riječi o Konačnom rješenju i Konvenciji u Wannseeu na kojoj je isto doneseno. Osim toga, rad obuhvaća i sudionike same Konvencije, kao i sve o Adolfu Eichmannu, čovjeku koji je po mišljenju autora ovog rada, jedan od glavnih krivaca za izvršavanje samog Konačnog rješenja i deportacija Židova van granica Trećeg Reicha. Isto tako, pažnja je posvećena državama Saveznicama u Drugom svjetskom ratu i njihovoj sebičnosti kod pitanja pomoći Židovima zarobljenima u logorima diljem teritorija koji je bio pod Njemačkom vlašću.

Autor vjeruje kako ni jedan čitatelj ovog rada ne može ostati ravnodušan nakon iznesenih činjenica o zločinima koji su se događali nad židovskim stanovništvom. Osim zločina bilo je prisutno mnogo ljudi koji su u tim mračnim trenucima izgubili svaku trunku savjesti jer ni jedan normalan pojedinac ne može izvršavati tako okrutne naredbe bez trunke suosjećanja.

Cilj ovog rada bio je pronaći odgovore na tri pitanja koja je autor postavio vezano uz to jesu li Saveznici mogli spriječiti Konferenciju u Wannseeu i tako okončati donošenje Konačnog rješenja, zatim se autor osvrnuo na odluke koje su dovele do formiranja rješenja koje je rezultiralo Holokaustom te na samog Adolfa Eichmanna i na to kako je on utjecao na Konačno rješenje i Židovsko pitanje te tko su bili ljudi kojima se on okružio.

Martin Gilbert je u svojoj knjizi dao primjer iz časopisa The Times iz 1939. godine o tome što Nijemci žele učiniti sa Židovima koji se nalaze na Njemačkom teritoriju. Već se te godine dalo naslutiti da će se nešto loše dogoditi Židovima, a rat je tek počeo. Nehumani uvjeti u koje su tjerali Židove živjeti, kao i kasnije deportacije i pogubljenja, rezultat su donošenja dokumenta nazvanog Konačno rješenje židovskog pitanja. No, kako je autor ovog rada zaključio, Saveznici nisu mogli spriječiti samu Konferenciju u Wannseeu jer je ona bila organizirana u potpunoj tajnosti, no ono što su mogli nisu napravili. Mogli su ranije intervenirati i spriječiti smrt milijuna nevinih Židova, ali iz nekih vlastitih razloga nisu. Nije im bilo u interesu intervenirati unatoč mnogobrojnim dojavama o teroru kojeg proživljavaju Židovi u logorima smrti u Poljskoj. Tako da je provedba Konačnog rješenja i njima na savjesti, a pobjeda u ratu bila im je važnija od nekoliko milijuna nevinih života.

Nadalje, brojne su odluke dovele do formiranja Konačnog rješenja, a sve je započelo osobnom mržnjom Adolfa Hitlera. On je uvijek javno isticao svoju mržnju prema Židovima, a kako je osvajao vlast tako se i okruživao sve većim brojem istomišljenika. No, autor rada vjeruje kako nitko u tim ranim godinama Hitlerovog uspona nije mogao očekivati da će tako teška sudbina zadesiti milijune Židova. Od osnutka Židovskog biroa 1936. godine, Hitler je svojim ljudima od povjerenja dao zadatak da smisle način kako se riješiti svih Židova Trećeg Reicha te je umalo uspio u svojoj namjeri. Ne postoje točno definirane sve odluke koje su dovele do formiranja Konačnog rješenja, ono je rezultat dugogodišnje mržnje i pomnog planiranja najvećih zločinca prošlog stoljeća. Na žalost, žrtvama Hitlerovog pothvata nitko neće moći vratiti izgubljeni život i taj je događaj jedan on onih koji će se zauvijek pamtiti.

Posljednja stvar koje se autor dotaknuo u ovom radu jest uključenost Adolfa Eichmanna i njegovih sudionika u donošenje samog Konačnog rješenja. Nije Eichmann sam kriv za donošenje Konačnog rješenja, ali je jedan on najodgovornijih osoba zaduženih za njegovu provedbu. Od nabavke vlakova i osmišljavanja planova za transport jadnih Židova, nema čega nema, a da Eichmann nije napravio da se njegove deportacije odvijaju redovito i na vrijeme. Najviše od svega je mrzio kada bi mu kasnio vlak, a sam sebe nije smatrao odgovornim za počinjena dijela. Bio je uvjeren da je činio dobru stvar i da je samo slijedio naredbe svog Führera i nije ga bilo briga za počinjene zločine. Na kraju rata uspio je pobjeći iz države, no uhvatili su ga Mossadovi agenti u Argentini te je nakon suđenja u Jeruzalemu osuđen na smrt vješanjem. Mala utjeha Židovima koji su toliko toga izgubili zbog netrpeljivosti ljudi koji su bili na vlasti.

Na kraju ovog rada, autor sa sigurnošću zaključuje kako su stvari mogle ispasti drugačije, samo da su države Saveznice odlučile ranije intervenirati, da su se slušale dojave očajnih ljudi u logorima smrti, da su se slušali mediji i ljudi koji su svakodnevno pokušavali pronaći pomoć za zatočenike pakla usred Poljske. Kada imaš mogućnost spasiti milijune nevinih života, pobjeda u ratu ne bi smjela biti prioritet. Isto tako, ne postoji dovoljno velika odšteta za ljude koji su preživjeli pakao logora smrti, zato se trebaju tražiti odgovori i dalje u budućnosti.

Trebaju se pronalaziti odgovori na pitanja poput: Zašto se države Saveznice u ratu ne smatraju odgovornima za smrt ljudi koji su umrli u logorima, unatoč spoznajama o lokaciji logora i stravičnih događaja koji se tamo odvijaju? Zašto se sve manje pozornosti obraća na

grozote Auschwitza i ostalih logora smrti? Zašto se ljude ne educira dovoljno o prošlosti koja se dogodila ne tako davno?

Autor ovog rada je jednom posjetio koncentracijski logor Auschwitz-Birkenau i smatra kako bi svaki čovjek barem jednom u životu morao proći cijeli taj kompleks. Koliko god da depresivno izgleda, ljudi koji su tamo izgubili svoje živote nisu imali izbora. Njih nitko nije pitao žele li napustiti svoje obitelji i domove, samo su ih strpali u vlakove poput stoke i poslali ih na put u vlastitu smrt. Nije bilo bitno jesu li u pitanju muški, ženski ili dječji životi, Nijemcima pod Hitlerovom vlašću to nisu bili životi, već samo brojevi kojih se trebalo riješiti. Zbog mržnje i netrpeljivosti prema drugima stradalo je između 4 i 6 milijuna Židova i nakon Drugog svjetskog rata cijeli svijet je bio uz preostalu Židovsku zajednicu. No, čak i u današnjem svijetu brojni su ljudi predmet ismijavanja i netolerancije. Ljudi i danas gube živote zbog različitosti, a svijet bi bio daleko ljepše mjesto da smo poučeni poviješću zaboravili na netoleranciju i netrpeljivost i okrenuli se svjetlijoj budućnosti

6. POPIS LITERATURE

6.1. Popis knjiga

1. Browning, R. C. (2007.) *The Origins of The Final Solution: The Evolution of Nazi Jewish Policy, September 1939 – March 1942*, Lincoln: University of Nebraska Press.

2. Cesarani, D. (2016.) *Final Solution: The Fate of the Jews 1933-49*, New York: St. Martin's Press.

3. Cesarani, D. (ur.) (1994.) *The Final Solution: Origins and Implementation*, London: Routledge.

4. Ehrenreich, E. (2007.) *The Nazi Ancestral Proof: Genealogy, Racial Science, and the Final Solution*, Bloomington i Indianapolis: Indiana University Press.

5. Gilbert, M. (1990.) *Auschwitz and the Allies: A Devastating Account of How the Allies Responded to the News of Hitler's Mass Murder*, New York: RosettaBooks.

6. Kershaw I. (2008.) *Fateful Choices: Ten Decisions That Changed the World, 1940-1941*, New York: The Penguin Press.

7. Kershaw I. (1998.) *Hitler: 1936-45: Nemesis*, New York: The Penguin Press.

8. Knopp, G. (2011.) *Hitlerovi zločinci: pogubitelji i izvršitelji*, Zagreb: Profil.

9. Roseman M. (2002.) *The Villa, the Lake, the Meeting*: *Wannsee and The Final Solution*, New York: The Penguin Press.

6.2. Popis internetskih izvora

10. Capan, I. (2016.) „Sjećanje na Kristalnu noć (9.studenoga 1938)”, https://www.ngbuntovnici.hr/index.php/separatum-votum/gaudeamus/1315-sjecanje-na-kristalnu-noc-9-studenoga-1938, stranica posjećena 8. kolovoza 2018.

11. Malowany Forbes, M. (2015.) “Could the Allies Have Stopped the Holocaust?”, https://medium.com/the-history-geek/could-the-allies-have-stopped-the-holocaust-9ff38c54f17c, stranica posjećena 21. kolovoza 2018.